

מבשר טוב

ס"ג פרשת מטות מסעי

בין המצרים – תשע"ז לפ"ק

פניה"ק ירושלים תובב"א

מאמר כח דיבור איש ישראל

א

כמה הערות בפרשת הנדרים

"וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, זה הדבר אשר צוה ד'. איש כי ידר נדר לד', או השבע שבועה, לאסר אסר על נפשו, לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה" (ל, ב-ג).

כבר נעמדו במפרשים, טעם שינוי פתיחת זו הפרשה מכל פרשיות התורה, שבכולם פותח הכתוב במאמר "וידבר ד' אל משה לאמר", ובפרשה דידן לא נאמר מקרא זה, כי פתח מיד בדבר משה עצמו, וידבר משה אל ראשי המטות וגו', וצריך ביאור מה נשתנה פרשה זו מכל התורה.

ובפירוש הרשב"ם כאן הביא שנשאל בזו הקושיא, וז"ל: "נשאלתי ביוניוב בכרך לושרון, לפי הפשט, היכן מצינו שום פרשה שמתחלת כן, שלא נאמר למעלה 'וידבר ה' אל משה לאמר איש כי ידור וגו'". והיאך מתחלת הפרשה כדיבורו של משה, שאין מפורש לו מפי הגבורה "עכ"ל. ועיין שם באשר נדחק לתרץ בזה לפי דרכו.

ובמאמר הכתוב "אל ראשי המטות" יש להבין, מדוע נאמרה הפרשה אל ראשי המטות לבני ישראל, ולא לכל בני ישראל כשאר פרשיות. הלא פרשת נדרים ושבועות נוהגת בכל איש ואיש מישראל, ואינה ענין אל ראשי המטות דייקא, שכל יחיד מצווה במצוות אלו דבל יחל דברו וככל היוצא מפיו יעשה וכו', ומה טעם בחר לדבר במצווה זו דייקא אל ראשי המטות.

ורש"י ז"ל הרגיש בזה, וכתב ליישב בזה הלשון: "ראשי המטות. חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה ואחר כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן, תלמוד לומר (שמות לד, לב) 'וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם, ואחרי כן נגשו כל בני ישראל'. ומה ראה לאומרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות (ב"ב קכ.). או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד, נאמר כאן 'זה הדבר', ונאמר בשחוט"י חוץ (ויקרא יז, ב) 'זה הדבר', מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל, שנאמר (שם) 'דבר אל אהרן וגו'', אף זו נאמרה לכולן" ע"כ.

נמצא לפום תירוצו, טעם שאמר כאן 'אל ראשי המטות', כדי ללמד סדר הפרת הנדרים, שהיא ביחיד מומחה. ולזה הזכיר את ראשי המטות אלו החכמים והנשיאים, רומז שנתונה תורת הפרת הנדרים בידיהם, שיש בכוחם להפר ולהתיר את מה שידור האיש בנדר או השבע בשבועה.

וצריך עיון קצת, שבפסוקים אלו איירי הפרשה מקיום הנדר ועשייתו ולא מביטולו והפרתו, כאשר אמר "איש כי ידור נדר לד' או השבע שבועה כו', לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". נמצא לפי פשוטו מדבר הכתוב בעשיית וקיום הנדר שלא יבא לחללו, רק יקיימו ויעשה כלל היוצא מפיו. ומה ענין לדרשה זו דהפרת הנדר וביטולו בפסוקים אלו המדברים בקיומו, והיה מתאים לכאורה להזכיר זאת בפני עצמו, או בין דיני הפרת הנדרים.

ואם כן הדרא תמיהא לדוכתא, מה ענין להזכיר בזו הפרשה את 'ראשי המטות לבני ישראל', יותר משאר כל ישראל השייכים כולם בשווה בפרשא דידן.

ב

יסוד פרשת נדרים לנטוע כח דיבור איש ישראל לקבוע בנפשו כח איתן כמצוה גמורה – ובגדרים וסייגים שתקנו חכמים להרחיק אדם מן העבירה

והנראה בעזה"י, הנה בעצם כל יסוד פרשת נדרים יש להתבונן, משום מה ניתנה לישראל, ועל מה באה זו הפרשה לישראל. שכן מצינו בלשון הירושלמי במכילתין (נדרים פ"ט ה"א): "לא דייך מה שאסרה לך התורה, אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים". והיינו, שדיינו במצוות שנצטוונו בתורתנו הקדושה, בין האסור והמוותר, ולמה לנו להוסיף עוד איסורים נוספים. [וכבר פליגי תנאי בסוגיא דפרק קמא דנדרים (ט). אם טוב אשר לא תדור וגו' (קהלת ה, ד) אמור על אשר אינו נודר כל עיקר, או על הנודר ומשלם ע"ש]. ועל משקל זה יש להבין בכל עצם יסוד הפרשה דנדרים, משום מה ניתנה לישראל כל עיקר, כאשר תמה הירושלמי, שדי לנו במה שאסרה התורה עצמה, ולמה לנו להוסיף פרשה שלמה שיוסיף האדם עוד לידור נדר או שבועה ולאסור איסר חדש על נפשו, וצריך ביאור.

אך מצינו בכמה אופנים אחרים שנשתבחו הנדרים, שיש בכוחם להרחיק את האדם מן העבירה. כענין שמצינו בגמרא (נדרים ט:): "דתניא, אמר (רבי) שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד. פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום, וראיתיו שהוא יפה עיניים וטוב רואי, וקווצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו, בני מה ראית להשחית את שערך זה הנאה. אמר לי, רועה הייתי לאבא בעירי, הלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז עלי יצרי, ובקש לטורדני מן העולם. אמרתי לו, רשע, למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה, העבודה שאגלחך לשמים. מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו בני כמוך ירבו נזירי נזירות בישראל, עליך הכתוב אומר (במדבר ו, ב) איש כי יפליא לנדור נזיר להזיר לה" ע"כ.

הרי, שיש כח חזק בנדר, לבער יצר הרע ממנו, שאם מתחילה פחז עליו יצרו מאוד וביקש לטורדו מן העולם, הרי בכח הנדר שעמד והפליא לנדור נזיר להזיר לה, התפטר מכל נסיונות הייצר הרע, מכוח מה שנדר העבודה שגילחו לשמים. כאשר הביא בפני שמעון הצדיק את קרבן נזירות טומאתו, שהתחייב בה בתגלחת כל אותו שיער נאה שהיו קווצותיו סדורות לו תלתלים והקפיצו עליו את היצר הרע, ומכח נדרו שהתחייב להשחית שערו הנאה ניצול מן העבירה, עד שעמד שמעון הצדיק ונשקו על ראשו והקריב את קרבנו.

נמצינו למדין אם כן, שבעת ניסיון יש בכוחו של נדר לנטוע חיזוק עצום בנפש האדם, להרחיק ממנו את היצר, ולהתגבר כנגדו מכוחו של נדר ושבועה.

ובזה יבואר יסוד פרשת נדרים שניתנה לישראל, משום האי טעמא שיש בה בשורש פרשה זו כח עצום שנתנה תורה לאיש ישראל להתגבר במלחמת היצר, ולעמוד איתן על נפשו. שמכוחו של נדר בעת הצורך, ובאופנים הנצרכים לנדר מצוה המותרים כדן. – הרי שבכך שהוא נודר בדבר נקבע האיסור בנפשו, ככוח מצוה של תורה ממש. שכשם שלא יכשל אדם תיכף במצוה של תורה, כדרכו של יצר להתחיל להסיתו בדברי היתר, היום אומר לו עשה כך ולמחר עשה כך וכו' (שבת קה:), מחמת שהמצוה עצמה שעומד האדם ומצווה במצוותה של תורה קבועה כברזל בנפשו שלא יוכל לבטלה. – כן ניטע הכח בפרשת נדרים, שיוכל האדם לקבוע בנפשו גם בדבר שאינו איסור תורה, רק שהיצר מתגבר עליו לטורדו מעולמו, שמכוח פרשת נדרים מטביע בתוקף נפשו בכח נדר ושבועה, שנתהפך תיכף לאיסור תורה של "לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה", וממילא הרי הוא משומר מן העבירה, בכח פרשת נדרים.

שהרי כתב הר"ן בנדרים (יח.) בשם הירושלמי, שהדבר הנאסר בנדר ושבועה הרי הוא כנבלה לגבי הנודר עיין שם. ומבואר מזה גודל כח איש ישראל לפעול בפיו איסורים גמורים כמו נבלה, וכל שכן במידה הטובה המרובה, שיש בכוחו לפעול בפיו בקדושה ובברכה.

וראשי המטות שהם הנשיאים והמנהיגים שבדור יכולים על ידי גדרים וסייגים לטובה ולשומרם. וכן בהיפוך חלילה, שיכולים להטות לבבם שלא לטובה, שכן זה לעומת זה עשה אלקים. והרי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (ב"ק נ.). שאפילו בדקדוק קל נחשב כחטא, שיכול לגרום להיגרר לחטאים כבדים יותר חלילה, כאשר הזהיר בזה כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה. ועל פי דברי קדשו ניתן לפרש "אשר נשיא יחטא כו' לאשמת העם" (ויקרא ד, ג), שאם הנשיא יחטא הרי הוא גורם לאשמת העם ח"ן.

וזה יסוד הגדרים וסייגים, שגודר איש ישראל עצמו במ"ט שערים של היתר, כדי שלא יפול חלילה לשער אחד של איסור. שיסוד הגדרים וההרחקות שורשם בפרשת נדרים, שיהיו ישראל גודרים עצמם במקום הצורך לנדור ולגזור כדי להתרחק מן האיסור, לך לך אמרינן נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב.

ונמצאת נקודת זו הפרשה דנדרים שניתנה לישראל, באה להורות וללמד כח הדיבור של איש ישראל. שבדיבור פיו נודר האדם בעצמו גדר מחודש ולקבוע איתן בנפשו את ההרחקה והסייג, שמכוח הנדר שהביא ומשך על עצמו בדיבור פיו נקבע איסור בנפשו ממש כאיסור של תורה, שהרי זה עומד באיסור כל יחל דברו.

ואפשר לפי זה ליישב טעם שהזכיר הכתוב כאן בפתיחת הפרשה, שניתנה פרשא זו 'אל ראשי המטות'. כי זה שורש יסוד כח גדרים וסייגים שניתן לחכמי ישראל, שגזרו גזירות והרחקות בישראל. שהוא נובע מאותו כח הדיבור שבישראל שחידשה תורה בזו הפרשה פרשת נדרים. ונצרכים הם החכמים ביותר בכל דור ודור ליסוד כוח זה הפרשה, הנוסך ונוטע בהם כח הדיבור, לדבר בפני ישראל, ולגדור גדר ולעמוד בפרץ, בכל דבר שנצרכים חכמי הדור להעמיד דת על תילה. שנעשים דבריהם וגזירותיהם כעצמה של תורה ממש, ואת אשר דברו במו פיהם, ואמרו רצונם לישראל להרחיק אדם מן העבירה, הרי זה נעשה גופי תורה ממש. וכבר העידו בגמרא (עבו"ז לה. ועי' עירובין כא: ורש"י) "חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה". ועל כך נדרש בירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ד) בפסוקי שיר השירים (א, ב): "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דדיך מיין. תדע לך שדברי סופרים חביבין מדברי תורה, שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה, ועל ידי שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה, על שם (קהלת י, ח) ופורץ גדר ישכנו נחש וכו'" עיין שם.

ומוכח בסוגיא דפ"ב דשבת (כג.), שיש בכח תקנות שתקנו חכמי ישראל וגזרו בפיהם, שנעשה כמצות השי"ת בעצמו. דאמרינן גבי תקנתא דנר חנוכה: "מאי מברך, מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו' להדליק נר של חנוכה. והיכן ציונו, רב אויא אמר מלא תסור (דברים יז, א), רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (שם לב, ז) וכו'" ע"כ.

הרי, דקא חשיב מצות חכמים ותקנתם, כמצוותיו וציונו השי"ת בעצמו עליהם, שלכן שייכא בהו ברכת "אשר קדשנו במצוותיו וציונו", שבכל דבריהם של חכמים שהוציאו במו פיהם ותקנו בישראל הרי זה נעשה כעצמה של תורה מפיו יתברך שמו, וציונו הוא בעצמו יתברך עליהם.

ג

שורש קומת אדם בהיותו 'מדבר' ברוח ממללא לבנות ולנטוע עולמות חדשים – וזה לעומת זה חלילה בהיפך להרוס ולחבל בדיבורים של כעס שהם כעבו"ז וכיו"ב המטמא את הפה

והנה יסוד ושורש פרשת הנדרים, שנתבאר שניתנה לנטוע בישראל עוצם כח השפעת דיבור שבפה, לחדש בו מצוות מחודשות, שמושך האדם וקובע ומחדיר בנפשו מכוחו של נדר שהוציא בפיו ובשפתיו.

כי זה כל עיקר יסודו של אדם, שיש בו כוח הדיבור, ובכך הוא מוגדר בתורת "מדבר", יותר מן הדומם והצומח והחי, שזה כל עיקרו של אדם. כמבואר בפסוקי יצירת האדם בפרשת בראשית (ב, ז): "וייצר ד' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה". הרי שמצד גופו הרי הוא עפר מן האדמה, ככל נפש חיה שיצאה מן הארץ. אלא שנוספה בו ביצירת האדם נפחתו יתברך כביכול, שנפח באפיו נשמת חיים, ובכך זכה לנפש חיה עליונה. ותירגם אונקלוס על אתר: "והות באדם לרוח ממללא". כי בכך ניכר אותה נפש שנפח כביכול ית' באדם נשמת רוח חיים, במה שיש בו "רוח ממללא".

והדיבור שהאדם מדבר בפיהו, הרי הוא מכח 'חלק אלקי ממעל' הנטוע בכל איש מישראל, שמצד גופו אין בו שום כח דיבור, וכל עצם הדיבור שהאדם ממלל ברוח הבל פיו, הכל מנטיעת נשמת חיים בחלק אלקי ממעל שנטע בו יתברך, והרי מאן דנפח מדיליה נפח, והרי כוח אין סוף ב"ה מדבר מתוכו.

ובזאת יובן עד היכן מגיע עוצם כח דיבור איש ישראל, ומה שיש בכוחו לחולל גדולות ונצורות כל כך, משום שהדיבור כח אלקי ממעל הוא, ויש בכוחו אף לשדד מערכות הטבע, ולפעול ולעשות מאוד בקדושה. ובפרט בדיבורי תורה ותפילה, שהאדם מדבר בפיו, שהוא מקדש בזה בכל העולם.

וכתב רבינו יונה ז"ל בפירושו למסכת אבות, שיש בו בפה דין "כלי שרת", עיין שם במה שהאריך בפירוש המשנה (פ"א מ"ז): "ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה וכו'", שהיו החכמים הקדושים עושים עצמן ככלי שרת, שאין משתמשין בהם דברים של חול" עכ"ל עי"ש. [ועיין מ"ש הקצות בהקדמת שב שמעתא בזה].

ויסוד דברי הרבינו יונה כנראה על פי הירושלמי פ"ק דברכות (ה"ב): "דרבי שמעון בר יוחאי אמר, אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאתיהבת תורה לישראל, הוינא מתבעי קומי רחמנא דיתברי לבר נשא תרין פומין, חד דהוי לעי באורייתא, וחד דעבד ליה כל צורכיה. חזר ואמר, ומה אין חד הוא לית עלמא יכיל קאים ביה מן דילטוריא דיליה, אילו הוו תרין על אחת כמה וכמה" ע"כ. והיינו, שהיה נצרך פה מיוחד לדיבורי התורה, מחמת היותו 'כלי שרת', מקודש אך ורק לתכלית עבודת בוראו לדבר בו דברי תורה ותפילה ודברי קדושה בלבד.

ולמדנו בזה עוצם כח דיבור איש ישראל, שהרי הוא פועל ועושה פעולה ממש בנפש פנימה, ובונה בנין שלם לעילא ולתתא בכוח דיבור שבפיו. כי יש בו בדיבור שבפה כוחות איתנים אדירים לבנות ולנטוע ולפעול הרבה מאוד, הן לטוב והן למוטב.

והיינו שאמר הכתוב "ככל היוצא מפיו יעשה", שבמאמר פיו נעשה ונפעל גדולות ונצורות, שהרי ייסד רבינו יונה ז"ל שהפה כלי שרת הוא, ובכוח כלי שרת לקדש כל הנכנס לתוכו, כתורת המנחות המתקדשות עם נתינתם בכלי שרת, להיותם ראויים לעלות על גבי המזבח, כן פי האדם מקדש הכל.

ובזה נראה ביאור כח הצדיק לבטל גזירת הקב"ה במו פיו, כמ"ש בש"ס (מוע"ק טז): "אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם, צדיק מושל יראת אלהים (ש"ב כג, ג). מאי קאמר, אמר רבי אבהו הכי קאמר, אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל, אני מושל באדם, מי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה" ע"כ.

והביאור, מחמת שעצם הדיבור של חכמי ישראל והצדיקים נעשה כתורה עצמה כמשנ"ת לעיל. וכל דיבור היוצא מפי הצדיק מגופה של תורה הוא. כדקיימא לן בהם (עבודה זרה יט): "שאפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד, שנאמר (תהלים א, ג) ועלהו לא יבול". והרי כל הנעשה בעולם שורשו בתורה, ואינו אלא מה שהשתלשל מדיבורה של תורה. כדאיתא בזוה"ק (ח"ב דף קסא): "קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא", ונמצא כל קורות העולם אינם אלא תוצאות ממה שהוכן במפת העולם, שהיא התורה הקדושה, שממנה נוצר ונתהווה הכל. וממילא מכיון שכל דברי הצדיק מכללה של תורה, וכל שיחה שהוציא מפיו נעשה ממנה תורה שלמה, הרי ממילא שוב יתנהג העולם על פי אותה תורה שהוציא הצדיק בפיו, והתבטלה הגזירה בזה העולם שמאותה תורה שדיבר הצדיק. וכן האריך בזה הרה"ק רבי צדוק הכהן זצוקללה"ה מלובלין, בספרו דברי סופרים (ס"ק לו) עיין שם. עיין מ"ש בספר 'מבשר טוב תורת ה' תמימה' (עמו' כב).

ובסה"ק נועם אלימלך זצוקללה"ה בכמה וכמה מקומות, שהצדיק בתורתו בורא עולמות חדשים, שבהם לא נגזרה הגזירה. וזל"ק בפרשת ויצא (ד"ה ויעקב היה בתוה"ד): "וכבר אמרתי, הטעם שהצדיק יכול לבטל הדינים, הקדוש ברוך הוא גוזר והצדיק מבטל, הוא על ידי זה, מחמת שהגזירה נגזרה באיזה עולם, והצדיק עושה שמים חדשים, ונמצא לא היה הגזירה בזה העולם, וממילא הגזירה בטילה" עכ"ל.

ועל כל פנים יש בכוח הצדיק לשנות העולם, שהרי יש בכל דיבור השפעה בעולם, וחייב אדם לומר בשבילי נברא העולם (סנהדרין לז), שיש בכוח כל יחיד לילך ההשפעה בכל העולם, ובדיבור אחד ישר וטוב יש בכוחו להטות ולשנות העולם, ובתוצאת זה השינוי שהיטה ושינה בעולם התבטלה הגזירה, כי פנים חדשות באו לכאן שהופקעו מן הגזירה ולא שייכים בה ודו"ק.

נמצא יסוד פרשת הנדרים, באה ללמדנו תורת הפה, וגודל כח הדיבור שיש באיש ישראל, בכל מה שנתנה תורה בפרשה זו כח עצום בפה לחולל במאמר פיו פעולות נשגבות.

ובפרט בנדרי הקדש, דחזינון שהאדם מוציא מפיו בדיבור נדרי הקדשות, בנדר ובנדבה, כגון שאומר 'הרי זו עולה', והפך בכמה תיבות אלו שהוציא מפיו בהמה גסה פשוטה לקדשי קדשים. וכבר ייסד הר"ן ז"ל בפתח ריש מסכת נדרים (ב), שאף נדרי הקדש בכלל תורת הנדרים הן. וז"ל: "נדר הוא באחד משני עניינים, אם נדרי הקדש שהוא מקדיש לבדק הבית או למזבח, ובענין זה אינו יכול להקדיש אלא מה שהוא שלו ואיסורו כולל כל אדם. או נדרי איסור, שאסר על עצמו דברים המותרים, ובענין זה יכול לאסור אפילו נכסי חבירו עליו ואין איסורו שוה לכל" עכ"ל.

וכבר הארכנו בעזה"ת ביסוד זה, בשיעורי מסכת נדרים דהאי קייטא, שיש בה בפרשת נדרים כמה קטגוריות במדרגות הנדרים, ויש נדרים הפועלים מציאות חלות קדושה לגבוה או לבדק הבית. או שפועלים חלות חובה אקרקפתא דגברא כענין השבועה ונדרי מצוה, עיין שם באורך. [ובפרט לפי לפי שיטת רבנותא, המעמידה כל עיקר יסוד איסור בל יחל על תוצאת הדבר שנעשה ונפעל מכוח הדיבור. דאחא קאי 'לא יחל דברו', שהוא הדבר שנעשה בעולם ונפעל בתוצאת הדיבור, ומהאי טעמא לקי המודר כשחילל דבר שנפעל בדיבור המדיר, עיין שם. – שלמדנו מזה עוצם כח דיבור הפה, לפועל ולהביא תוצאות דברים הנעשים מציאות בעולם, ולהפוך מככר היתר לככר של קונם, כדוגמת נבלה שאסרה תורה, כמשנ"ת שם באורך, עיין שם ואין כאן מקומו].

ומתוך כל זו הפרשה שלפנינו, נלמד עד היכן פועל ועושה כח הדיבור שבפה האדם, ועל כך ניתנה פרשה זו לישראל, כדי שיידע להעריך אל נכון כיצד להשתמש בדיבורי פיו לטובה ולברכה, לפעול ולעשות בניינים של קדושה, ולברוא עולמות מחודשים ומבורכים. כאשר נלמד זאת מתוך חלות פעולת הנדר שחידש האדם במו פיו גדר מחודש, או הרחקה שגזרו חכמים בפיהם, ונעשה מתוך כל זה תורה שלמה כמו שנתבאר. שכל איש ישראל פשוט יכול להמשיך עליו תורת 'בל יחל', שנהפך עליו זה הכר מכוח הקונם, לכיכר של איסור כמצוותה של תורה ממש, והרי הוא עומד בו בבל יאכל ובל יחל.

ברם, כללא היא בידינו בכל דוכתא (קהלת ז, יד) "את זה לעמת זה עשה האלקים", כי בכל מידה ומידה מוכרח שיהא המשקל שווה, ובכל מעלה שבקדושה יש כנגדה גם בצד ההפוך שבסטרא אחרא וכוחות הטומאה רחמנא ליצולן.

ואף בהאי עניינא דידן שחידשה תורה פרשת נדרים לנטוע כח עצום בדיבור האדם, שכמו כן יש לדעת שאף בזה ישנם שני צדדים למטבע הלשון. וכשם שיש בכח הדיבור לבנות ולנטוע ולפעול גדולות ונשגבות, יש כמו כן מן הצד שכנגד כח עצום בדיבור להרוס ולחבל, להשפיל ולפרק חלילה ולמוטט בניינים שלמים, הן בנפשו שלו והן בנפש חבירו חלילה, והן בהשפעה בעולם.

והנה אם ייסד רבינו יונה ז"ל שהובא לעיל, שהפה יש בו קדושת 'כלי שרת', הרי אם יטמאנו פקע ממנו כל קדושת כלי שרת בו. כענין שפירש רש"י ז"ל בסוגיא דעבודה זרה (נב:) בכלי המקדש ששקצום וטמאו אותם, דלא סגי ליה להו במאי דאטבילנהו, לטהר אותם מטומאותם, ככל שאר כלים שנטמאו שצריך לטהרם. אלא בעינן בהו תו לאקדושינהו בקדושה מחודשת. ופירש רש"י שם בהך לישנא: והקדשנום – דאקדישנהו. שחזרו ומשחום בשמן המשחה" עכ"ל.

למדנו מתורת רש"י ז"ל, שכלי שרת שנטמא פקעא ממנו לגמרי כל משיחתו מעיקרא, והכל בטל ומבוטל, וצריך מעתה משיחה מחודשת בשמן המשחה. והגם שכבר טיהרוהו בטבילה ובכל דיני טהרת הכלים, אכתי לא סגי ליה בהכי לחזור לקדושתו דמעיקרא, ולא יקדש כלום בכל מה שיתן לתוכו, עד שלא יעשה בו משיחה מחודשת בשמן המשחה, כדי לקדשו קידוש מחודש של כלי שרת, שיהא מעתה מקודש מחדש לקדש כל מה שבתוכו. [או במה שעבודתו מחנכתו לקדשו בהעדר שמן המשחה לדורות, עיין הגהות מהר"ב רנשבורג ז"ל על אתר (אות א), באשר העיר מדברי התוס' במנחות (נז:) עי"ש].

והיינו, שלא יתכן לעורר ולהחזיר בו אותה קדושה שהיתה בו טרם שנטמא, שהיא פקעא ופרחה ולא תחזור אליו, אחר שנטמא, וצריך להתחיל הכל מחדש במשיחה וקידוש חדש, כמו שמקדשים כלי שרת חדש הנכנס למקדש.

ואם כן הוא הדין בתורת 'כלי שרת' שנתן רבינו יונה ז"ל בפה האדם, שיסודו נתבאר לעיל בירושלמי בפומא קדישא דרשב"י שלא פסק מעולם מן התורה, כמבואר בירושלמי שם, דלא פסיק פומיה מגירסא ולכן רצה פה מיוחד לשירות דברי התורה שמעלה אישים לרצון במזבח של מעלה. – אבל באם חלילה יטמא את פיו, הרי פרוח תפרח ממנו כל קדושת 'כלי שרת', ונמצא זה מהרס ומחריב כל הבנין שנבנה בקידוש הפה בתורת כלי שרת.

ובעיקר נעשה זה בדיבורים של כעס, שהאדם מוציא בפיו דיבורי כעס וחרון, כי ככל שמתכעס האדם ומביא הכעס אל פיו, לדבר דיבורי כעס ורוגז, הרי בכך מטמא מאוד את פיו. כאשר אמרו רבותינו ז"ל (תקו"ז פט:) "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה", וכן נפסק ברמב"ם פ"ב מהלכות דעות (ה"ג): "אמרו חכמים הראשונים, כל הכועס כאילו עובד עבודת כוכבים" עכ"ל.

והרי אין לך טומאה כטומאת עבודה זרה, וכשם שבאותם כלי שרת שבסוגיא דעבודה זרה (נב:) שם, פרח קדושתו מכוח טומאת עבו"ז דבית חונוי עי"ש. כן המטמא את פיו בטומאת הכעס שהוא בטומאת עבודה זרה, הרי הוא מפקיע בזה את כל קדושת כלי שרת שבפיו, ואם נכנסה הטומאה בפה הרי ממילא אזדא ופרחה לה כל הקדושה מן הפה.

ולפיכך צריך מאוד להיזהר בדיבורים שמוציא מפיו, שלא יהא בהם חלילה דיבורים של כעס, ובוודאי לא בשאר דיבורים אסורים ודיבורים טמאים ח"ו, המקלקלים ומטמאים את הפה, שממילא מתקלקל כל האדם כולו, שכל קומת אדם שבו היא מכוח היותו 'מדבר', ואם נטמא הדיבור ונפגם נפגמה כל קומת האדם ונטמאה. כי לעומת זה עשה האלקים, כשם שיש בכוח הדיבור לבנות ולהקים ולפעול בקדושה, כן יש בכוחו לחבל ולהרוס ח"ו, ולקלקל כל חלקה טובה שנבנה בעמל קשה, ובמו פיו גודע הכל ויכול לרסק הנפש ולחבלה בדיבורים מזיקים ומחבלים שיש בהם כעס קשה, או הקנטה כמדקרות חרב רח"ל כנודע.

ועוד נוכל ללמוד גודל כח הדיבור, ממ"ש בספר יד הים (ליקוטים דף פד), הובא בספר תולדות אדם וצוקללה"ה (הנדפמ"ח ליקוטים), וזל"ק: "שמעתי מא"א ז"ל שסיפר לי, ששמע מאדמו"ר מאוסטראווע נ"ע זי"ע, שכאשר יבא ברעיוניו של כל אחד מישראל, יהא מי שהוא, חידושי תורה, מחוייב הוא לאמר דבר זה, ולחדש חידוש הלז בפיו שיצא

מכח אל הפועל בזה העולם. ואמר בזה הלשון: אדם כזה שבוש הוא לאמר חידושי תורה שלא ילעגו עליו, ילך אל הכותל ויוציא דבריו בינו לבין הכותל. ואמר הטעם לזה לפי שאין אחד נוגע במה שמוכן לחבירו, ודברי תורה שצריכין לבא לזה העולם ע"י נשמה זו אי אפשר להשיג ולחדש זאת נשמה אחרת עד אשר יחדש בזה העולם על ידי אותו שצריך להתחדש על ידו, ואז בנקל לכל אדם לחדש זאת "עכל"ק.

הרי מבואר כח הדיבור, שאפילו בדיבור שמוציא בפיו אל הכותל, הרי כבר הוציאו בזה מן הכח אל הפועל, וכבר מאיר אותו חידוש תורה שחידש בעולם, שגם נשמה אחרת תוכל בנקל להגיע לחידוש זה, מכוח הדיבור שהוציאו בפיו לאור עולם.

והדברים קל וחומר, אם בדיבורים שמדבר אדם אל הכותל, למדנו שיש בהם השפעה טובה בעולם, כאשר 'אוזניים לכותל' לקלוט התורה והקדושה שבדיבור. כל שכן וכל שכן, כשידבר אל לב חבירו דברים טובים ונעימים המתיישרים על הלב, דברים שיש בהם חיות ושמחה, כמה פירות טובים יכול להעלות ולצמוח כגן רטוב מלא חיים וברכה עד העולם.

וזה לעומת זה, בדיבורי כעס שהם כעבודה זרה ובדיבורים טמאים, הוא מוסיף טומאה וזוהמא בעולם, ומגביר כוח הסטרא אחרא לשלוט בעולם ח"ו, ה' ישמרנו.

ד

ישוב פתיחת הפרשה בלשון 'וידבר משה' ולא וידבר ד' – ורמזי לשון 'ראשי המטות לבני ישראל' שכל אחד כוחו כראשי המטות ויש משקל עצום לדיבורי פיו

בנתיב דרכנו נבוא אל היישוב בפסוקי פרשתנו שתמהנו, בפתיחת סדר הפרשה בלשון "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל", כאשר נשאל הרשב"ם בזה, מאי שנא פרשא זו שלא נפתחה במאמר 'וידבר ד' אל משה לאמר'.

ובהאמור נראה, שדווקא בזו הפרשה בחר הכתוב לפתוח בדבר משה, להראות וללמד בזה גדול כח הדיבור המתחדש בפרשא זו, שדיבורו של משה מצד עצמו כבר יש בו את זה הדבר אשר ציוה ד'. ולא נצרך הכתוב לפתוח בו במאמר "וידבר ד' אל משה לאמר" כבכל דוכתא, שיהא משה חוזר בפני ישראל על מאמר השי"ת. אלא איהו מצד עצמו מדבר ואומר את הדבר אשר ציוה ד', ללמדך גודל כח הדיבור המקודש, שעד כדי כך נתקדש דיבורו של משה רעיא מהימנא, שנעשה עצם דיבורו דבר ד'. והראה להם לישראל בזו הפרשה, שאינו נצרך אף לפתיחת 'וידבר ד' אל משה', אלא תיכף פותח 'וידבר משה', ללמדך שדיבורו של משה הוא דברה של תורה, והוא הוא דבר ה'.

ובסה"ק נועם אלימלך זצוקללה"ה פרשא דידן כתב לפרש דברי רש"י ז"ל בריש פרשא דידן, שמוסף משה על כל הנביאים שהתנבא בזה הדבר אשר ציוה ד', דהיינו שהיו רואים בחוש בדברי משה את אשר ציוה ד' בבירור. וזל"ק: "בדרך אחר, וידבר משה אל ראשי המטות כו' זה הדבר אשר צוה ד'. על פי דאיתא בגמרא (עי' ספרי מטות פ"ב) כל הנביאים נתנבאו בכה, נוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר. ולהבין הפרש שביניהם, ומה נפקא מינה באיזה הלשון שניבאו. ונראה, כי דרך הצדיק הגדול אשר רוח אלקים דבר בו בגודל קדושתו, אז השומע דבריו נדמה לו שכדבריו הקדושים כן כתוב בתורה הקדושה, ומוציא פסוקים המסייעים לדברי הצדיק, והוא אומר על דברי הצדיק "זה הדבר אשר צוה ד'", פירוש אלו דברים שהצדיק הם הדברים הנאמרים מפי ד'. ויש שאר צדיקים אשר אינם במדרגתם כל כך שיהיו כל השומעים נדמים בעיניהם כאלו כתובים בתורה, אלא שמעידים על דבריהם שהם דברי יושר ואמת, ודברי אלקים חיים, אבל אינו מוצאים אותם כתובים בתורה. וזהו 'כל הנביאים מתנבאים בכה', פירוש שהיו מעידים על דבריהם לאמר כה ראוי ונכון. נוסף עליהם משה שהתנבא בלשון 'זה הדבר', פירוש שהיו אומרים על דבריו 'זה הדבר אשר צוה ד', פירוש שרוח אלקים כל כך דבר בו, עד שהיו מעידים הכל שדבריו דברי תורה, והמה בכתובים. וזהו 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר', פירוש כנ"ל, שיאמרו תורה כך בדביקות לבני ישראל, 'לאמר זה הדבר', פירוש שיאמרו בני ישראל על דבריהם זה הדבר אשר צוה ד', והבן "עכלה"ט.

ולפי דרכנו אולי יש להוסיף בזה, "וידבר משה כו' זה הדבר אשר ציוה ד'", שבכל דיבור ודיבור שהיה משה מדבר, הרי זהו הדבר אשר ציוה ד', כאשר הובא שאפילו שיחת חולין שלהם בכלל התורה, ועלהו לא יבול. ופסוקי התורה הקדושה מלאים מדיבורים של משה בכל מה שדיבר ועשה ונעשה מזה תורה שלמה.

ועל כך נוסף עליהם משה שנתנבא בזה הדבר אשר ציוה ה', כלומר בכל דיבור ודיבור שהיה משה מדבר, ובוודאי בכל פעולה ובכל תנועה שעשה משה בעולמו שיש בה תורה שלמה, וכאן מתייחס לדיבורים שהיה מדבר משה ומתנבא, שבכל דיבור ודיבור שהוציא מפיו היינו הדבר אשר ציוה ד', ומשה רבן של כל הנביאים ואביהם, מתאחד כאחד עם דבר ד' ממשה, ובכל מה שיאמר וידבר, הרי הוא בבחינת "זה הדבר אשר ציוה ד'" ודו"ק.

ומתוך כך ילמדו בזו הפרשה גודל ועוצם כח הדיבור, שיש בכח איש ישראל להביא ולהמשיך חלות מצוה שלמה בדיבור הנדר שמוציא מפיו, ובקונם ככר זה עלי, חלה ונפעלה בו תוצאת איסור תורה דבל יחל כשאר כל איסורי תורה.

ובמאמר הכתוב "ראשי המטות לבני ישראל", יתכן בדרך רמז, שרומז כאן הכתוב שיש לכל בני ישראל כח ראשי מטות ונשיאים. והיינו 'ידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל', שדיבר והביא את כח 'ראשי מטות' לכל בני ישראל, שיש בו בכל אחד כח נשיאות ראשי המטות. דהנה חזינן כוח הנשיאים והראשים, שבכל דיבור שלהם ישנה השפעה עצומה, והרי הם מנהיגים כל נשיאותם בכח הדיבור שבפיהם. כדוגמת המלך היושב בארמון על כסא מלכותו, וסביביו שרים וגיבורים ועבדים, השומרים על כל מוצא פיו לשבט או לחסד. ובוודאי מקפיד המלך עד מאוד בדיבורים שמוציא בפיו, שבכוח הבל פיו להמית או להחיות, והרי הוא מנהיג את כל מלכותו ברמה בכח דיבור שבפיו, שכאשר יאמר ויגזור בפיו כן יקום ויהיה, "באשר דבר מלך שלטון" (קהלת ח, ד).

ובכך נותן הכתוב כח 'ראשי המטות' לכל בני ישראל, שיידע כל איש ישראל נאמנה שיש בו כח 'ראשי מטות', שכל ישראל בני מלכים (שבת קכח). כי לפעמים צריך איש ישראל להשתמש בגאות דקדושה, שיש ענוה פסולה המזויפת שאינה במקומה, כי צריך להתרומם לדעת מחצבתו ומעלת סגולת נפשו ונשמתו, כענין שנאמר (דברי הימים ב יז, ו) "ויגבה לבו בדרכי ד'", להכיר את כוחו ומעלתו וכישרונותיו הברוכים.

ואף בענין הדיבור דנן, צריך לגאות דקדושה, לדעת ולהכיר כוחו של כל יחיד מישראל כמו 'מלך', שיש בכל דיבור ודיבור שלו כמו גזירת מלך עליון, שאם הוציא הדיבור מפיו, הרי הוא פעל ועשה בו במידה עצומה, כמו המלך העושה ופועל כל העת בכל מלכותו בדיבורים שבפיו. ולא יקטין עצמו בזה לחשוב וכי מי ומה אני להיות כל דיבורי שקול כל כך, ויבטל עצמו ודיבוריו במחי יד, הרי רק אמרתי איזה מילים בעלמא, ולא נעשה בזה כלום, שרק אמרתי ודברתי בלא חשבון. – אך זה טעות, שצריך להעריך מאוד דיבורו כמו דיבור המלך, כי אכן כל אדם 'עולם קטן', והרי הוא המלך בתוך עולמו, ויש כח בכל דיבורא ודיבורא דנפקא מפומיה, ולשמור בכל עוז בכל מוצא פיו לטובה.

ודברים בוטים כתב בזה החסיד יעב"ץ זצוקללה"ה בפירושו לפרקי אבות (פ"ג מט"ו) כמה צריך להאמין איש ישראל בכוחו. וז"ל: "מפי הר"י ן' שושן למדתי, 'המחלל' [את הקדשים], שאומר חולין היו קודם לכן, ולא ידע כי חל ש"ש עליהם. ומטעם זה אמרו ז"ל אין נביא בעירו, לפי שהורגל ביניהם ובהיותו כאחד מהם לא יוכלו לצייר בשלמות מעלתו עליהם. והמועדות, כי נמסרו לבית דין, ולא ידע כי אין להשי"ת מועדות אלא אלו. והברית, כי נרשם בו בעת קטנותו, ולא ידע כי חל עליו דבר אלהי. והמלבין, כי לא הזיקו היזק מוחש מורגש, ולא ידע כי חלל צלם אלהים. והמגלה, כי יטעון וכי נגעתי בה, על פנקסי כתבתי דעתי, ואינו יודע כי תורה נתנה למפרשיה. אמרו ז"ל כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי רבנן, כי בתורה כתיב ארבעים יכנו והם אמרו מ' חסר א'. אע"פ שיש בידו תורה. אבל תשובה אין דבר עומד בפניה כאומרו (הושע יד) ארפא משובתם אוהבם נדבה. והיה עונש כולם אין להם חלק לעולם הבא, יען כי חטאם דומה למינות עוקר כל התורה. וזה כי יסוד גדול שעליו תסוב כל התורה כי כח האדם גדול לנתוץ ולנתוש, עד שבדבור הקל יקדיש אדם אלף אלפי דינרי זהב, ואם יקח זהוב אחד להנאתו מעל ולא יועיל מה שהתנדב. ולז"א המחלל קדשים באומרו חולין היו קודם לכן, וכן המבזה את המועדות באומרו מאחר ששכני העני עושה מלאכה למה לא אעשה כן גם אני, וכן כולם, כאילו עוקר זה היסוד, ולזה יהיה עונשו חמור כמי שכופר בכל התורה כולה" עכ"ל.

ולמדנו מדברי קדשו הנוראים, שצריך להאמין בכוח הגדול שבדיבור פיו, ובשאר כוחות וסגולות של איש ישראל. ואם אין מאמינים בפנימיות באמיתת עוצם השפעת כח הדיבור וכח נפש ישראל, ובפרט אם מזלזלין בזה, הרי בזה גופא מהרסים זה הכוח והסגולה. וזה ענין כל שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו, כאשר אין מעריכים בנין הקדושה ומזלזלים בזה הרי הוא כמי שמחריב בימיו חלילה.

גם יש ברמז לשון "ראשי המטות", מלשון הטייה, שיש בכוח הדיבור להטות כל הפרשה לכאן או לכאן, כמשנ"ת 'זה לעומת זה עשה אלקים', שיש בכוח הדיבור הנעים והטוב בנחת ובשלוח להטות הכל אל הטוב, ובהרבות פעלים לדיבורי קדושה בתורה ותפילה ושאר מצוות, לבנות היכלות פאר של בנין הקדושה. ומאידך יש בכוחו להטות הכל חלילה בהיפוך הגמור להרוס ולהזיק ולחבל, ולמוטט יסודות עולם בנפשו או בנפש אחרים עד לעפר רח"ל.

וכלשון הגמרא (קידושין מ:): "עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת או לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה". הרי, שיש בכוח היחיד להכריע ולהטות את כל העולם כולו לכאן או לכאן.

ולכן יתן האדם 'משקל זהב' בפיו, לשקול בו היטב כל דיבור שרוצה להוציא מפיו, אל היכן יטה המשקל, כי בכח הדיבור יש 'מטות', כוח הטייה שמטה במשקל דיבורו בכל תיבה ותיבה אל המשקל לכאן ולכאן, לפי מה שמדבר ומכוון את מוצא פיו לטובה, כמבואר.

תיקון הדיבור בימי בין המצרים לביטול שנאת חנם ולבנין בית המקדש הפרטי שבלב כל איש מישראל שיתחבר אל מחברת הכללית בבנין בית המקדש הכללי

והנה נקראת זו הפרשה, פרשת מטות, בימי "בין המצרים", והלא הקריאה מכוונת לעולם כנגד הזמן כידוע. והפרשיות הללו הנקראים בימי 'בין המצרים', על כרחך קשורים הם, ויש בהם כוח להביא התיקון הנצרך לבנין המקדש בימי בין המצרים הללו.

ונראה אף בענין כח הדיבור דנן, שיש בו תיקון לבנין בית קדשנו ותפארתנו, אשר היה לנחלת זרים בימים הללו וניתן בעוונותינו הרבים למאכולת האש. דהנה מבואר בסוגיא דיומא (ט:): "מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים". נמצא עיקר חורבן המקדש בימינו הוא מפני 'שנאת חנם', ובירה תוכיח שעדיין הוא מרקד גבן יצר הרע נורא זה של שנאת חנם ומחלוקת, שהוא המעכב את גאולתם של ישראל ובנין בית המקדש.

ושורש שנאת חנם על פי רוב מתחיל בדיבורים שבפה, מתוך דיבורים קשים ומשפילים שמטיח אדם בחבירו, לרמוס את נפשו ולהשפיל קומתו, שמזה נולד שנאה בלב חבירו כנגדו. וכך נמצאו הדיבורים הקשים והרעים מולידים ומלבים את השנאה בלב האחד על חבירו. ובמקום שידברו דברי עידוד וחיוזוק, דיבורים שיש בהם אהבה וקירוב ופיוס, המנטפים כרוח חיים על נפש עייפה וצמאה לחיוזוק והערכה לרומם נפש ישראל ולנסוך בה כוחות איתן. הרי בדיבורים קשים של שנאה ומחלוקת מביא השנאת חנם ומהרס כל חלקה טובה. כענין שדרשו התם בהמשך סוגיא דיומא שם: "דכתיב (יחזקאל נא, יז) 'מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספק אל ירך', אמר רבי (אליעזר) [אלעזר] אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם" עיין שם.

וצריך לדעת שיסוד חורבן במקדש שאנו אבלים בימי בין המצרים הללו, אינו רק חורבן הכללי של מחברת הבית הכללי שבבית המקדש השוכן בציון וירושלים. אלא גם בחורבן הבית הפרטי, שיש בכל איש ישראל פנימה, בית המקדש הפרטי הנבנה לפי נפשו ונשמתו בהשראת שכינה הפרטית לפי שורש נשמתו. כאשר נודעו בזה דברי זקני הק' 'זצוקללה"ה בתולדות אדם (פרשת פקודי), שאף כי המקדש הכללי נתמשכן בעוונותיהם של ישראל, הרי המקדש הפרטי מי שהוא נחסר לו בחיי נפש התלויים בו, אם יצעק וירגיש בחסרונו, תיכף יחזור אליו, כי מלבד החורבן הכללי נחרב בתוכו הבית הפנימי. כאשר הארכת בזה בעזה"ת בספר 'מבשר טוב נצחיות המקדש', על פי דברי האלשיך הק' והשל"ה הק' 'זצוקללה"ה, בפסוק (שמות כה, ח) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', בתוכו לא נאמר, שהוא בתוכו של מקדש, אלא 'בתוכם', דקאי על ישראל, בתוכו של כל אחד ואחד. כי בלב כל איש מישראל שוכן קדוש, משכן לשכינה הפרטית השורה בשורש נשמת ישראל חלק אלקי ממעל, אשר מכסא כבוד חוצבה, ויש בו בתוכו בית המקדש פנימי.

ועל כך עיקר אבלות הימים הללו, על חורבן הבית הפנימי שהחריב איש ישראל את עצמו בעונו, והרי הוא מיצר ודואג מקודם על חורבן עצמו וביתו הפנימי, ועל זה הבנין צריך שיתן תחילה את דעתו לתקנו ולבנותו, וממילא מתוך תיקון בנין בתי ישראל הפרטיים יתחברו כולם אל המחברת הכללית בבנין הבית הכללי בבית קדשנו ותפארתנו.

ובנין זה הבית הפנימי שבתוכו של כל אחד ואחד, אף הוא נבנה והולך בכח הדיבור, שבדיבורים הטובים והכשרים, כאשר מקדש איש ישראל את פיו, שלא לחלל דיבורי מוצא פיו, לדבר בקדושה בתורה ובתפילה, ושיהיו כל דבריו בטוב ובנעימות, כמ"ש באיגרת הרמב"ן: "תתנהג תמיד לדבר כל דברך בנחת", שהרי "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג, יז). הרי שבכך הוא בונה את בנין נפשו הפנימי, בבנין הקדושה, ויימצא בית המקדש הפרטי הפנימי שבו, נבנה והולך לתפארת בית ישראל, בקומה שלמה של קדושה ותיקון, לפעול ולהפעיל ולהמשיך כל השפעות טובות של קדושה בעולמו הפרטי, ובכל העולם כולו.

ובהיפך חלילה באם אינו שומר מוצא פיו ושפתיו, ומטמא ומחלל את דיבורי פיו בדיבורים אסורים וטמאים, או דיבורים של כעס ומחלוקת ושנאת חנם, הרי וא מחריב באותם כלי חורבן שהחריבו את המקדש הכללי גם את המקדש הפרטי ידיה, ונמצא הרוס ומחובל חלילה, וכל קומתו נרמסת בדברי נרגנות המלאים כעס ומחלוקת ותלונות ומענות, המשפילים כל האדם לחורבן ביתו הפנימי רח"ל.

ועל כך נתנה פרשה זו של נדרים, שיש בה שורש תורת הדיבור, בימי בין המצרים הללו. כי בה טמון כח התיקון שיכול לבנות ולתקן החורבן, ולהחזיר בית המקדש הפרטי והכללי, על ידי תיקון פגם הדיבור, לדבר דיבורים טובים וישרים, המביאים לאהבת ישראל וקירובם אל אביהם שבשמים, ולתקן עוון שנאת חנם.

שזה עיקר הלימוד שאנו למדין מפרשה זו, בגודל כח הדיבור שבישראל, שיש בפיהם אוצר בלום של כוחות אדירים של שפע קדושה וברכה.

ובסה"ק תולדות אדם זצוקללה"ה (פרשת ויגש) מבואר, שכל השפעות הטובות שנשפע לבני ישראל, הכל מכח דיבורי הצדיק. וזל"ק "כי עיקר השפע לכנסת ישראל, בא רק על ידי צדיקי הדור. ולא לבד שפע הגשמי, אלא אפילו שפע הרוחני וכו'. וזה שאמר יוסף, שהוא הצדיק יסוד עולם, לאחיו (בראשית מה, יב): 'והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין', היינו כל הראיות שכליות שאתם משיגים, וכל ההארות שנשפע עליכם, אשר עיניכם ועיני אחי בנימין רואות אותם, הוא רק על ידי 'כי פי המדבר אליכם', היינו על ידי תורתו ותפלתו בא לכם כל זאת" עכל"ק עי"ש.

ועוד מצינו בתולדות אדם קדישא (פרשת מצורע) וזל"ק: "כמו ששמעתי מספרים מרבי אלימלך זצ"ל, שהיה עוסק בין מנחה למעריב בסיפורי מעשיות בדברים פשוטים, וכל אחד ואחד שהיה אז בעת שדיבר דבריו, לקחו לעצמו מוסר, והתעוררו על ידי סיפוריו" עכל"ק.

וכן כתב בסה"ק מאור ושמש (פר' דברים ד"ה א"י אלה הדברים), וזל"ק: "כאשר ידוע ומפורסם מאדמו"ר איש אלהים מו"ה אלימלך זצוק"ל, שהיה עומד לפניו וסבבוהו בני אדם בעגולה, והוא היה עומד באמצע, וסיפר איזה מעשה באיזה ענין לפניו, וכל אחד ואחד מהם היה לבו נשבר על שנים עשר קרעים. וכל אחד מהם סבר שסיפר המעשה הזאת עבורו, ומרמוז על מעשיו אשר לא טובים אשר עשה, וזה סבר שאליו הדברים מגיעים, כן היה אצל כל אחד ואחד. הגם שהצדיק כוונתו בסיפור המעשה לאיזה ענין הצריך לו, או שמכוון שיצא מהם איזה מוסר והנהגה, אף על פי כן 'עלה לא יבול', והם שוים לכל נפש השומעים דבריו. וזה אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכים לימוד (עבודה זרה יט:). ובזה הצדיק יבחן לידע ולהודיע אם זה כוחו, אזי הוא בחינת ציון, וצדיק יסוד עולם באמת" עכל"ק.

וכל אלו הם מכח קדושת תיקון הדיבור, שתיקנו הצדיקים את דיבורם בשלמות, שיש בו כח השפעה כל כך לטובה, שיהיה בתוצאת דיבורם נעשה ונפעל השפעות עצומות כאלו בלב כל איש ואיש מישראל.

וזאת נרמז בלישנא דמתניתין בפרקי אבות (פ"ו מ"א) "כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה". היינו, שזוכה שיש בכלל דבריו 'דברים הרבה', אף שהוא ממעט בדיבוריו נובעת מהם השפעה עצומה ונעשה כמעין המתגבר, לילך השפעתם אל תוככי לבות ישראל בכל מקום, לטהר ולזכך את לבבם אל אביהם שבשמים. וכל זה מכוח קדושת 'כלי שרת' שבפיהם השמור ומקודש כולו לשמים, ושומרים ומשגיחים שלא לפגום את פיהם, ולא לחלל דבריהם חולין, שבכך זכו ונתקדש פיהם כמזבח, להעלות בו בכל דיבורי תורה ותפילה שמוציאים במו פיהם, שיש בה כח לעלות עד כסא הכבוד. וזה סוד פעולת תפילת הצדיקים למעלה, שתפלתם יוצאת ונובעת בפה מלא קדושה, פה העומד ומשרת לפני קונו בכל לב, ובו מעלה את אישי ישראל ותפלתם באהבה למעלה, ולכן יש בכלל דברי פיהם 'דברים הרבה', לפעול להמתיק כל הדינים מישראל, צדיק גוזר והקב"ה מקיים כמשנ"ת בזה, והכל בכוח קדושת הפה.

תכלית המורם להלכה ולמעשה, באשר למדנו מזו הפרשא הנותנת כח הדיבור בישראל. לקבל על עצמנו להיזהר ולהישמר בשמירת הדיבור, להשתמש במשקל הדיבור לטובה ולברכה, כדרכם של בני מלכים, שכל דיבור היוצא מפיהם פועל ועושה גדולות ונצורות, לטובה ולברכה. ומאידך להישמר מפגם קלקול הדיבור, בדיבורי כעס ומחלוקת ושנאת חנם, או שאר דיבורים טמאים ואסורים, שיש בהם קלקול והרס להחריב את בית המקדש הפנימי, שבאם הכניס בדיבורי פיו טומאה חלילה, הרי פרחו שכינה הקדושה השוכנת בקרבו פנימה, ונמצא הבית חרב לפניו רחמנא ליצולן.

ובהיפך מידה טובה מרובה, כאשר ישמר את פיו ולשונו, לדבר בטובה ובקדושה, וישגיח וישמור בכל מוצא פיו לטובה, הרי הוא בונה בכך את בית המקדש הפנימי שבלב ישראל פנימה, שמתוך כך נבנה והולך בית המקדש הכללי נישא בראש ההרים בגדולתו ובתפארתו.

ובנין בית המקדש של אש בשמים למעלה, כשיטת רש"י בסוכה (מא). ודעימיה, שעתיד לירד בנוי ומשוכלל, הרי הוא נבנה והולך בכל דור ודור, כמ"ש בזה בסה"ק זרע קודש (פרשת תצא), והארכתי בזה בספר 'מבשר טוב נצחיות המקדש'. ואפשר זה הבנין התמידי שישראל בונים בכל עת המקדש שלמעלה, על ידי בנין הבית הפנימי שבמקדש שבתוכו של כל אחד ואחד, שמתוך בנין המקדש הפנימי שבישראל נבנה והולך בית המקדש שלמעלה.

למדנו אם כן עד היכן מגיע כח דיבור איש ישראל, כאשר מנצלו בטובה, לדבר בנעימות ובמנוחה ונחת, שלא להתכעס ולהקניט חלילה איש את רעהו, שבוזה פועל השפעות גדולות לעילא ולתתא. ואפשר גם זאת נרמז בהאי פרשתא דידן: "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר", תיבת 'לאמר' באה ללמד על צורת האמירה, שתהא אמירה רכה בטוב ובנעימים, ולא בדיבור קשה התוקף בנחרצות. והיינו שציוה משה אל ראשי המטות לבני ישראל, שישתמשו תמיד בהנהגתם את בני ישראל, בדרך 'לאמר' באמירה רכה ונעימה.

גם מכלל כח הדיבור מתבטא לפעמים בשלילה, במה שנוצר פיו ולשונו שלא לדבר במה שאין צריך לדבר, ועצירת הדיבור אף היא מכלל כוח הדיבור, כאשר יש לו שליטה בדיבור לנווט ולכוון כוח דיבורו גם במה שלא צריך לדבר. כדוגמא שמצינו בגמרא שבת (פח:): "תנו רבנן, עלובין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר (שופטים ה, לא) ואהביו כצאת השמש בגברתו". והיינו חסימת הפה שלא לדבר ולעלוב במי שעולבו, ולא להשיב למחרפהו דבר, שבזה שמר והשגיח על דיבורו הקדוש שלא ילך למקום שאינו טוב, לחצוב בו חלילה בורות נשברים, שבזה גם כן קידש כח הדיבור לשמרו ולהקפיד בהשגחתו כראוי.

כיוצא בדבר מצינו עוד דברים שהשתיקה יפה להם, כדוגמת נצירת הסוד, שצריך לעצור הדיבור ולא להיות מגלה סוד. כמו שכתב בזה רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות רכה), וז"ל: "חייב האדם להסתיר הסוד אשר יגלה אליו חברו דרך סתר אף על פי שאין בגלוי הסוד ההוא ענין רכילות, כי יש בגלוי הסוד נזק לבעליו וכו'. ואמר שלמה עליו השלום (משלי כ, יט): 'גולה סוד הולך רכיל', רצונו לומר, אם תראה איש שאינו מושל ברוחו לשמור לשונו מגלוי הסוד, אף על פי שאין במחשופו הסוד ההוא ענין רכילות בין אדם לחברו, תביאהו המידה הזאת להיות הולך רכיל שהוא מארבע כתות הרעות, אחרי אשר אין שפתיו ברשותו לשמרן" עכ"ל.

הרי, שגם זה חלק מתורת שמירת הדיבור, לחשוק שפתיו שלא לגלות מה שלא נצרך לגלות ולדבר. וכל זאת מכלל קדושת הדיבור היא, כמו שביארתי בזה שכל עיקר שורש כוח הדיבור שבאדם נובע מחלק אלקי ממעל שבו, מן הרוח ממללא שבכוח נפיחה דלעילא שנפח בו נשמת רוח חיים, שממנו כל כוח הדיבור. ועל כך צריך שמירה מעילא ויתרה, לשמר הניצוץ אלקי שבקרבו, לבל יטמאהו חלילה, שלא ישתמש בזו הנפש חיה שנטע בו יתברך לרוח ממללא בשביל דיבורים אסורים שאין צריך לדבר. ולכן נמצא גם בהימנעות מן הדיבור, כאשר חוסם פיו ולשונו שלא להוציא כח אלקי שבניצוץ נשמתו הטהורה למגנא, ושלא לטמאות את דיבורו, שאף בזה קידש מאוד את דיבורו, להשגיח עליו בהשגחה יתרה שישתמר בקדושתו ובטהרתו.

וכענין ששנו חכמים בפרקי אבות (א, יז): "שמעון בנו אומר, כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה". ועוד שם (ג, יג): "סייג לחכמה שתיקה" ע"כ.

וכמה גדול כח הדיבור בהשפעתו בעולם, שכתב בדרשות חתם סופר שמהבל פי דיבורי בני אדם נוצרים עננים בשמים, ואם הם דיבורים שאינם טובים הרי הם יוצרים עננים רעילים, שמביאים השפעות שאינם טובות בעולם, ובהיפך הרי העננים מרבים הברכה בישראל. וזל"ק:

יתן השי"ת שנזכה לדבר דיבורים טובים, ולשמור קדושת הדיבור ופעולתו הגדולה לטובה ולברכה, ולהחיש בכך את בנין בית קדשנו ותפארתנו, בביאת גואלנו גואל צדק במהרה בימינו, אמן.